

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <https://www.politickevedy.fpmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Lukáš Forýtek
Article / Článok: **Evropská unie z pohledu turecké společnosti: O čem vypovídají průzkumy veřejného mínění?**
Publisher / Vydavateľ: **Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica**
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2023.26.3.32-57>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

FORÝTEK, L. 2023. Evropská unie z pohledu turecké společnosti: O čem vypovídají průzkumy veřejného mínění? In *Politické Vedy*. Vol. 26, no. 3, pp. 32-57. ISSN 1335 – 2741. Available at: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2023.26.3.32-57>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

Journal *Politické vedy* is provided under the conditions of Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0. / Časopis *Politické vedy* je publikovaný na základe podmienok Creative Commons Attribution 4.0 International CC BY 4.0.

EVROPSKÁ UNIE Z POHLEDU TURECKÉ SPOLEČNOSTI: O ČEM VYPOVÍDAJÍ PRŮZKUMY VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ?

THE EUROPEAN UNION FROM THE PERSPECTIVE OF TURKISH SOCIETY: WHAT DO THE PUBLIC OPINION POLLS SAY?

Lukáš Forýtek*

ABSTRACT

The paper focuses on the development of the public opinion in Turkey towards the EU. The paper set the question: does the relation of the Turkish society towards the EU in long term (2004-2022) pose an obstacle for the potential accession to the EU? The main method of the paper is the analysis of the public opinion surveys Eurobarometer. The article analysis the long-term trend of the perception of the EU by Turkish citizens (very positive, fairly positive, neutral, fairly negative, very negative), the average value of these indicators; and identifies the core of the supporters and opponents. The paper identifies the situation when there is a polarization of the society. The development of the public opinion in Turkey is compared to other EU countries (Czech Republic, Germany, and Hungary) and the EU. The analysis reveals that the public opinion in Turkey does not significantly vary from other compared cases. There is no gradual increase of the opponents of the EU, so the public opinion does not represent another obstacle for Turkish accession to the EU.

Key words: Turkey, Eurobarometer, European Union, Public Opinion, Turkish Society

Úvod a současný stav bádání

Vztah Evropské unie a Turecka byl vždycky komplikovaný a nejednoznačný, ale v posledních letech míra komplikovanosti ještě nesporně vzrostla. Turecko formálně stále zůstává kandidátskou zemí, přijetí do Evropské unie se však v současnosti nejeví jako reálný scénář. Nic nenasvědčuje tomu, že by v brzké budoucnosti mohlo dojít k jakémukoli pokroku. Přístupové rozhovory sice

* Ing. Lukáš Forýtek působí jako doktorand na Katedře mezinárodních studií a diplomacie, Fakulta mezinárodních vztahů, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. Winstona Churchilla 1938/4, 130 67 Praha, Česká republika, e-mail: xfor11@vse.cz.

DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2023.26.3.32-57>

formálně přerušeny nejsou, ale dlouhodobě existují překážky, které jejich úspěšnému dokončení brání.

Hledáním odpovědi na otázku, co brání tomu, aby se Turecko stalo členem EU, se zabývala v posledních dvou dekadách řada výzkumů, které zkoumaly přístupové rozhovory a zásadní překážky pro vstup Turecka do EU. (Flam, 2004; Arikan, 2006; Müftüler-Bac, 2010; Phinnemore and Icener, 2016)

S jistou mírou zjednodušení lze říci, že autoři se většinou hlouběji zaměřovali na dva druhy témat, a to buď spíše na zahraničně politické aspekty vztahu Turecka a EU nebo vnitropolitické otázky, zejména ve vztahu k právnímu státu a demokracii. Ze zahraničně politických otázek je nutné zmínit názor zejména v publicistice, že Západ, respektive EU, ztratili Turecko. Jak tento názor interpretovat? Vztah Turecka a EU se netýká jen vzájemných vztahů, ale vyvíjí se v kontextu vývoje celého regionu. Během posledních desetiletí Turecko díky zahraničně politickým konfliktům v regionu, imigrační krizi apod. významně posílilo svoje postavení s posílením autonomní zahraniční politiky, což se projevuje v orientaci na Asii a vlastní – mediátorskou politikou vůči Rusku ve vztahu k válce na Ukrajině. Toto zesílené postavení Turecka jako regionální velmoci zároveň i brání ve vyřešení konfliktů s dalšími zeměmi EU, zejména pozorujeme tradiční napětí mezi Řeckem a Tureckem, které se projevuje v mnoha oblastech. Dlouhodobě jde o spor o Kypr. Turecko neuznává Kyperskou republiku, v severní části ostrova zůstává turecká armáda a Turecko odmítá uplatnění dodatkového protokolu¹ upravující vztahy s Kyprem. (Van Westering, 2000; Müftüler-Bac, Güney, 2005; Engert, 2010) V posledních letech autoři věnovali více pozornosti napětí mezi Tureckem, Kyperskou republikou a Řeckem (potažmo EU) ohledně nerostných zdrojů ve východním středomoří, jež má potenciál přerůst až v ozbrojený konflikt. (Tsakiris et al, 2018; Merz, 2020; Adar and Toygür, 2020; Axt, 2021)

Z hlediska vnitropolitického předmětem výzkumu dlouhodobě zůstávají otázky právního státu a dodržování lidských práv, zejména svobody projevu, shromažďování, genderové rovnosti či nezávislé fungování soudnictví. I když tyto otázky související s kvalitou demokracie byly přítomny od zahájení přístupových rozhovorů, jejich význam narostl v období postpřevratovém a při přípravě referenda. Odráží se to i v posledních pravidelných ročních zprávách Evropské

¹ V roce 2005 Turecko ratifikovalo dodatkový protokol k celní unii, do které vstoupilo v roce 1995. Dodatkový protokol rozšířil celní unii o nově přijaté státy, tedy i o Republiku Kypr. Turecko vydalo prohlášení, že „ratifikace a implementace Protokolu s sebou nenese žádnou formu uznání Republiky Kypr, která je v protokolu uvedena.“ (European Commission, 2005)

komise o Turecku. (European Commission, 2020, 2021, 2022) Autoři tak převážně upozorňují na to, že vlna liberalizace, která probíhala v Turecku v první dekádě nového milénia nejen že skončila, ale zažíváme období tzv. *democratic backsliding*². Turecko tedy nesměřuje k naplnění politických kritérií stanovených EU, ale zhoršující se vnitropolitická situace vede zemi opačným směrem. (Toktas and Aras, 2009; Akyuz and Hess, 2018; Müftüler-Bac, 2019; Turkut, 2021)

Nalezneme samozřejmě řadu dalších témat, kterým se jednotliví autoři věnují a které analyzují, ať již jde o ekonomické vztahy zaměřené zejména na funkčnost a efektivitu celní unie EU a Turecka (Aytug et al. 2016; Togan 2015; Magee 2016; Akan and Balin 2016), nebo bezpečnostní problematika spjatá zejména s otázkami migrace (Heck and Hess 2017; Dagi 2020; Müftüler-Bac 2020). Lze předpokládat, že probíhající válka na Ukrajině nastolí nové otázky týkající se možností a limitů spolupráce EU a Turecka.

Přístupy, které jsme zde zmínili, se soustřeďují zejména na pohled zevnitř EU na Turecko, ať již jde o vztahy mezi jednotlivými zeměmi tak EU jako celkem. Z hlediska našeho výzkumu se zdá být velmi podstatné podívat se na to z jiného úhlu pohledu, a to jaké vnitřní bariéry či naopak jaké spojovací mosty nalezneme ve vztahu turecké společnosti k EU. I k tomuto tématu se objevuje řada výzkumů. V širším pohledu jde o politickou kulturu turecké společnosti, její evropeizaci a její vztah k demokracii. (Tessler and Altinoglu 2010; Erdenir 2014; Bilgin and Öztürk et al, 2016) Přímo otázkou vztahu k EU se zabýval **Kentmen** (2008), který zkoumal, z čeho vychází podpora či odmítání vstupu Turecka do EU. Analyzoval tři faktory: náboženství (islám), utilitární faktor (ekonomika) a národní identitu. Došel k závěru, že lidé hodnotili přistoupení Turecka do EU zejména na základě vlivu na národní identitu a přínosu národnímu hospodářství.

Podobně **De Vreese, Boomgaarden a Semetková** (2008) vytvořili dvě skupiny ukazatelů pro hodnocení vstupu do EU. První skupina „*tvrdá podpora – hard support*“ zahrnovala ekonomické a utilitární ukazatele, druhá skupina představovala „*měkkou podporu – soft support*“ jako například pocit identity a postoj vůči migraci. Jejich závěry dokládaly, že význam měkké podpory převažuje v otázce tureckého členství nad ukazateli tvrdé podpory.

Mezi badatelská témata nesporně patří i vývoj veřejného mínění v otázce vstupu Turecka do EU. (Senyuva, 2018; Yaka, 2016; Aydin-Düzgüt and Senyuva,

² *Democratic backsliding* je v českém prostředí běžně překládán jako *demokracie na scestí*, *demokracie na skluzavce* nebo také *eroze demokracie*. Tento koncept popisuje postupné a dlouhodobé oslabování demokracie skrze státem vedené oslabení nebo vyloučení demokratických politických institucí. Více viz Bermeová 2016.

2020) V tomto směru se velmi často využívá měření Standardního eurobarometru, a to na obou stranách vzájemného vztahu Turecko – EU. Někteří tak analyzují data Eurobarometru ve vztahu podpory občanů zemí EU vůči vstupu Turecka do EU (McLaren 2007; Müftüler-Bac 2008; Gerhards and Hans 2011; Sommer 2015), jiní používají data Eurobarometru ve vztahu podpory tureckých občanů vůči vstupu do EU. (Kentmen 2008; Ecirli 2011; Senyuva 2019)

Eurobarometr představuje velmi významný zdroj dat, která ovšem zdaleka nejsou dostatečně využívána a analyzována. Je také nutné s nimi pracovat kriticky, podobně jako s daty z jiných průzkumů. Pro nás je důležité, že analýzy se většinou dotýkaly dat týkající se podpory či odmítání vstupu do EU, přičemž obecnější vztah k EU zůstával stranou.

Naším cílem je zjistit, zda turecká společnost sama o sobě nepředstavuje bariéru pro vstup do EU. Chceme zjistit, jak je Evropská unie vnímána, zda toto vnímání se v průběhu času mění a zda je vnímání Evropské unie ze strany turecké společnosti výrazně odlišné při porovnání s dalšími zeměmi EU či EU jako celku.

Na základě výše uvedeného tedy stanovujeme tuto hlavní výzkumnou otázku:

Je převládající obraz EU v turecké společnosti v dlouhodobější perspektivě (2004-2022) překážkou pro případný vstup Turecka do EU?

Dále stanovujeme tyto podotázky:

- 1) Jak se ve sledovaném období vyvíjel obraz EU v turecké společnosti?
- 2) Lze nalézt významné rozdíly v pohledu na EU mezi Tureckem a vybranými členskými státy, respektive EU jako celkem?
- 3) Jak významné je jádro příznivců a odpůrců EU v Turecku ve srovnání s vybranými zeměmi EU, respektive EU jako celkem?
- 4) Dochází v průběhu měření v Turecku k polarizaci ve vnímání EU a odlišuje se ve srovnání s vybranými zeměmi, respektive EU jako celkem?

1. Metodologie a zdroje dat

Hlavní metodou použitou v naší studii je analýza dat průzkumů veřejného mínění. Konkrétně bude analyzován vývoj veřejného mínění tureckých občanů vůči EU. Pracujeme s daty z průzkumů veřejného mínění Evropské unie, tzv. *Standardního eurobarometru*.³ (European Union 2022) Tento průzkum se

³ Eurobarometr je nástroj pro průzkumy veřejného mínění, který používá Evropská komise, Evropský parlament a další instituce a agentury EU k pravidelnému sledování veřejného mínění v Evropě

uskutečňuje a je publikován dvakrát do roka. Průzkumy veřejného mínění se provádějí nejen ve členských, ale i kandidátských státech, proto máme k dispozici data k Turecku. Sledované období stanovujeme od roku 2004 do roku 2022. První dostupná data zahrnující Turecko jsou publikována v prosincovém Standardním eurobarometru v roce 2004, nejnovější dostupná data jsou v rámci Standardního eurobarometru ze září 2022. Takto široká analýza dat a trendů je zcela unikátní.

Pro pozorování vývoje dlouhodobých trendů je u Standardního eurobarometru výhodou, že zkoumá veřejné mínění na základě pravidelně se opakujících otázek. Předmětem našeho bádání je analýza odpovědí tureckých respondentů na stejnou v čase se stále opakující otázku Eurobarometru: „*Obecně řečeno, vyvolává ve Vás EU velmi pozitivní, spíše pozitivní, neutrální, spíše negativní nebo velmi negativní obraz?*“⁴ V Eurobarometru jsou odpovědi tříděny do šesti ukazatelů: *velmi pozitivní, spíše pozitivní, neutrální, spíše negativní, velmi negativní a nevím*. Hodnoty těchto indikátorů z jednotlivých měření jsou vyobrazeny spojnicovým grafem.

Výhodou takto formulované otázky je skutečnost, že není vázána na rozhodování o konkrétním politickém kroku (např. vstup do EU), ale sleduje hlubší hodnotové zakotvení. To ale neznamená, že nemůže být výsledek ovlivněn aktuální situací, mimořádnou politickou situací apod. Proto, když analyzujeme data v naší studii pracujeme s měsícem, kdy k danému Standardnímu eurobarometru došlo ke sběru dat, nikoli s měsícem publikace Eurobarometru (většinou je zde rozdíl dvou měsíců). Důvodem je přesnější zasazení dat z průzkumů veřejného mínění do daných událostí, které mají vliv na vztahy EU a Turecka a přesnější interpretace trendů, tj. odlišení, kdy dochází k náhlým

v otázkách souvisejících s Evropskou unií a také postojích k tématům politické nebo sociální povahy. První Eurobarometr byl iniciován v roce 1974. Standardní eurobarometr je vlajkovou lodí průzkumů veřejného mínění Evropské komise. Provádí se dvakrát ročně a soustředí se na monitorování klíčových trendů relevantních pro Evropskou unii jako celek, priority Evropské komise a současné sociopolitické události. Ačkoli se šíře otázek postupem času rozšiřuje, Standardní eurobarometr se snaží většinu otázek ponechávat nezměněných, aby byla data porovnatelná v čase. Standardní eurobarometr se obvykle provádí formou osobních dotazování ve všech členských státech EU a některých dalších zemích. Průzkumy Eurobarometr mohou využívat různé metodické přístupy v závislosti na typu nebo tématu průzkumu. Každá publikace průzkumu Eurobarometr obsahuje technické specifikace a vysvětlení týkající se metodiky a velikosti vzorku použitých v každé ze zkoumaných zemí, stejně jako informace o úrovních spolehlivosti. Častými metodami jsou osobní rozhovory, rozhovory po telefonu a také online dotazování.

⁴ Přeloženo z angličtiny: In general, does the EU conjure up for you a very positive, fairly positive, neutral, fairly negative or very negative image?

výkyvům a kdy jde o odraz dlouhodobějších trendů.⁵

V našem článku využíváme také metodu synchronní komparace, tj. porovnáваме vývoj odpovědí na stejnou otázku ve stejném časovém vymezení (2004 - 2022) v Turecku a ve vybraných zemí EU. Výběr byl nutný, protože srovnání se všemi zeměmi EU by byl nutně dosti nepřehledný a hůře by se zobecňoval, protože je nutné vždy případné výrazné vychýlení interpretovat i s vnitřním vývojem země. Zvolili jsme Českou republiku, která umožní srovnání s domácím prostředím. Další zemí bylo Německo jako zakládající člen a tahoun evropské integrace, které také je velikostí a počtem obyvatel blízké Turecku. Třetí zemí, kterou jsme do komparace zahrnuli je Maďarsko, které prochází procesem deliberalizace demokracie; trend je tedy obdobný jako v Turecku, byť z jiné výchozí situace a v jiné hodnotové tradici. Provádíme také srovnání odpovědí v Turecku s členskými státy EU⁶ jako celkem, abychom porovnali, zda se Turecko ve vztahu k EU liší od celoevropského trendu.

Při práci s daty Eurobrometru zjišťujeme několik základních otázek, pro jejichž zodpovězení používáme jednotlivé ukazatele. Nejde nám tedy jen o trendy vývoje, ale data nám umožňují hlouběji analyzovat obraz EU ve zkoumaných společnostech. Zjišťujeme nejdříve, jaké je v jednotlivých zemích jádro příznivců a odpůrců⁷ EU a vzájemně je porovnáme. Jádro představuje nejnižší dosaženou hodnotu v rámci zkoumaného období. Rozlišujeme přitom úzké jádro (ti, co hodnotí EU jako velmi pozitivní) a širší jádro (součet těch, co hodnotí jako velmi pozitivní a spíše pozitivní). Obdobným způsobem analyzujeme jádro odpůrců EU, úzké jádro (velmi negativní) a širší jádro odpůrců (součet velmi negativních a spíše negativních postojů). Komparace Turecka s jinými zeměmi nám pomůže s orientací ohledně velikosti jádra daných ukazatelů. V rámci komparace jednotlivých zemích provedeme i srovnání průměrných hodnot jednotlivých indikátorů.

⁵ Hovoříme-li tedy např. o říjnovém Eurobarometru z roku 2004, jedná se o standardní Eurobarometr, jehož data byla sbírána v říjnu 2004 a publikován byl v prosinci 2004.

⁶ Jako členské státy EU definujeme součet všech respondentů v zemích EU následně přepočítaný na procenta. Jsme si vědomi, že některé země v průběhu zkoumaného období do EU přistoupily později (Bulharsko a Rumunsko 2007, Chorvatsko 2013), jiné z EU vystoupily (Velká Británie 2020). Od Eurobarometru 62 z roku 2004 je v šetření zahrnuto 25 členských států, od Eurobarometru 67 z roku 2007 je zahrnuto 27 členských států, od Eurobarometru 80 z roku 2013 je zahrnuto 28 členských států a od Eurobarometru 93 z roku 2020 pak 27 členských států. Pro účely vystižení trendu v zemích EU jsou však tyto výchyly (i co do počtu respondentů) zanedbatelné.

⁷ Jsme si vědomi, že označovat dané skupiny jako příznivce či odpůrce je velmi zjednodušené, používáme je jako zkratku pro skupiny, v nichž EU vyvolává pozitivní či negativní obraz.

Dále sledujeme a porovnáваме polarizaci Turecka a jiných zemí ve vztahu k EU. S jistou mírou zjednodušení polarizaci vnímáme jako situaci, kdy dochází k nárůstu ukazatelů velmi pozitivní, spíše pozitivní, spíše negativní a velmi negativní a zároveň k poklesu u ukazatele neutrální.

2. Analýza dat

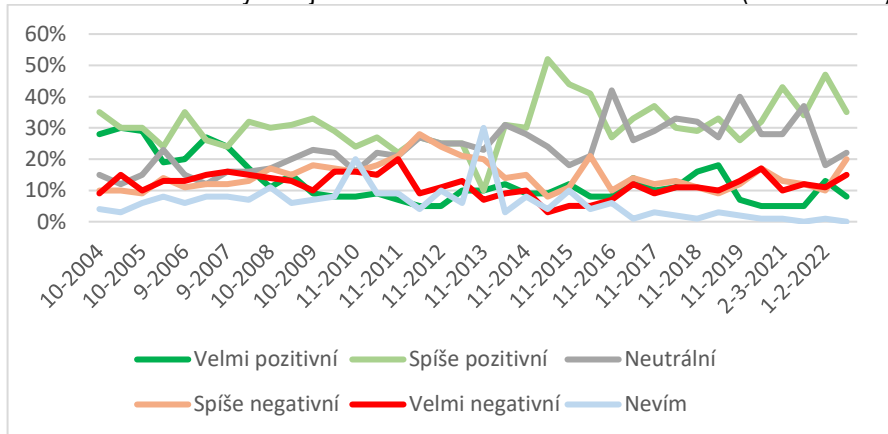
2.1 Vývoj jednotlivých indikátorů v Turecku, v Česku, Německu a EU v období 2004-2022

Zopakujme si tedy základní otázku, kterou analyzujeme:

„Obecně řečeno, vyvolává ve Vás EU velmi pozitivní, spíše pozitivní, neutrální, spíše negativní nebo velmi negativní obraz?“

Nyní se zaměříme na data Eurobarometru v Turecku (viz Obrázek 1).

Obrázek 1: Průzkumy veřejného mínění Eurobarometr v Turecku (2004 - 2022)

Zdroj: European Union, 2022. Vlastní úprava.

Z grafu je patrné, že dlouhodobě nejvyšší hodnoty dosahuje ukazatel spíše pozitivní, který svými hodnotami převyšuje spíše negativní a velmi negativní. Indikátor spíše pozitivní jak v prvním, tak v posledním Eurobarometru dosahuje hodnoty 35 procent. V průběhu měření však dochází k velkým výkyvům, minima dosahuje na 10 procentech, maxima pak na 52 procentech. V průměru dosahuje indikátor spíše pozitivní 31 procent. Ukazatelem, který dosahuje dlouhodobě druhých nejvyšších hodnot je neutrální. Ten v průběhu měření kolísal, u prvního zkoumaného měření začal na 15 procentech, u posledního zkoumaného měření byla jeho hodnota 22 procent. Indikátor neutrální se pohybuje v celkem širokém

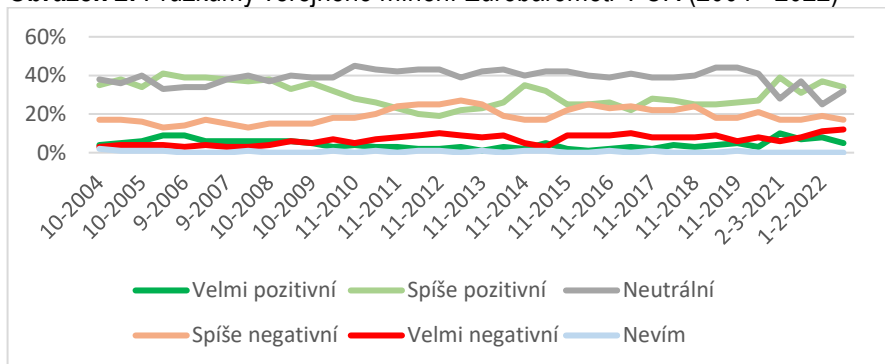
intervalu mezi 12 a 42 procenty. Průměr indikátoru neutrální činí v Turecku 24 procent. Je tedy patrné, že dlouhodobě je vztah Turků k EU spíše pozitivní až neutrální.

Z dlouhodobého hlediska klesající tendenci můžeme pozorovat u indikátoru velmi pozitivní, který v roce 2004 dosahoval 28 procent a v roce 2022 pouze 8 procent. Ukazatel velmi pozitivní se pohybuje v intervalu mezi 5 a 30 procenty, přičemž vyšších hodnot dosahuje zpravidla zpočátku měření. Průměrná hodnota indikátoru velmi pozitivní byla 13 procent. Zajímavý průběh pozorujeme u indikátoru nevím. Tento ukazatel začíná na 4 procentech a končí na hodnotách okolo 1 procenta. V průběhu měření se drží pod 10 procenty, k velkému výkyvu dochází dvakrát (11/2010 a 11/2013) s maximem 20, respektive 30 procent. V průměru činí ukazatel nevím 6 procent.

Ukazatel velmi negativní, který v roce 2004 začíná měření na 9 procentech, skončil v roce 2022 na 15 procentech. V průměru dosahoval 12 procent. V průběhu šetření se hodnota tohoto indikátoru pohybovala mezi 3 a 20 procenty, což představuje nižší rozptyl intervalu oproti ukazatelům spíše pozitivní, neutrální a spíše negativní. K nárůstu došlo i u indikátorů spíše negativní, v roce 2004 dosahoval 10 procent, v roce 2022 pak 20 procent. Ukazatel spíše negativní dosahoval minima na 8 procentech a maxima na 28 procentech. Rozptyl tohoto intervalu je srovnatelný s indikátorem velmi negativní, interval však začíná na vyšších hodnotách. V průměru pak ukazatel spíše negativní vykazoval 15 procent.

Data Eurobarometru v Turecku srovnáme se šetřením v České republice (viz Obrázek 2).

Obrázek 2: Průzkumy veřejného mínění Eurobarometr v ČR (2004 - 2022)

Zdroj: European Union, 2022. Vlastní úprava.

Na tomto mieste je dôležité zdôrazniť, že všechna merenia ve sledovanom období proběhla již po vstupu České republiky do Evropské unie. Na rozdíl od Turecka dosahoval v České republice ve zkoumaném období dlouhodobě nejvyšších hodnot ukazatel neutrální. Minima dosahuje poměrně vysoko na 25 procentech, maxima pak na 45 procentech, tedy rozptyl intervalu činí 20 p. b. V případě Turecka je kolísání větší, interval činí 30 p. b. V České republice tento ukazatel začíná na 38 procentech a na konci měření dosahuje 32 procent. V průměru činí v České republice indikátor neutrální 39 procent, v Turecku pak 24 procent.

Dlouhodobě druhým nejčastěji odpovídaným ukazatelem byl spíše pozitivní, v průběhu měření však můžeme pozorovat kolísání mezi 19 a 41 procenty. Rozptyl je oproti Turecku asi poloviční, což značí, že se ukazatel spíše pozitivní v Turecku pohyboval více dynamicky. Indikátor spíše pozitivní v prvním měření v České republice dosahuje 35 procent, na konci zkoumaného období dosahuje 34 procent. Stejně jako v případě Turecka dosahují ve většině šetření nejvyšších hodnot nejčastěji indikátory spíše pozitivní a neutrální. V průměru činí ukazatel spíše pozitivní v České republice 30 procent, což je porovnatelné s Tureckem, kde je průměr v témže ukazateli 31 procent.

Oproti Turecku dosahuje v České republice ukazatel spíše negativní dlouhodobě vyšších hodnot. Tento indikátor se pohybuje mezi 13 a 27 procenty, což je zhruba obdobné jako v Turecku, kde činí minimum 8 procent a maximum 28 procent. Ukazatel spíše negativní začíná i končí na 17 procentech. V průměru dosahuje v České republice indikátor spíše negativní 19 procent, což je porovnatelné s Tureckem, kde průměr tohoto ukazatele činí 15 procent.

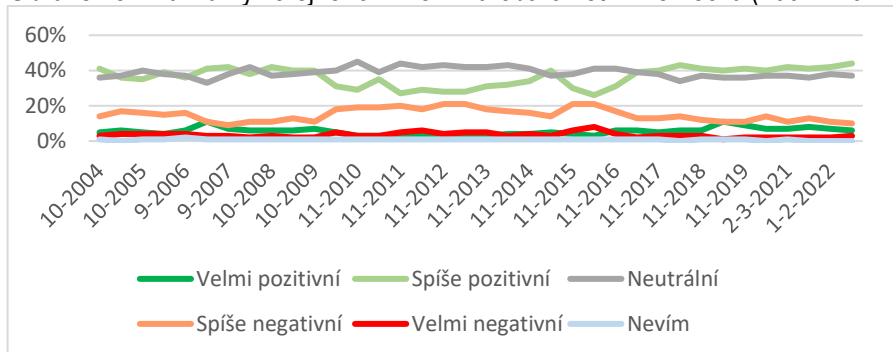
Ukazatel velmi negativní v České republice se pohybuje s dílčími výjimkami na nižších hodnotách než v Turecku, kolísá mezi 3 a 12 procenty, v Turecku pak mezi 3 a 20 procenty. Z dlouhodobého hlediska evidujeme v České republice nárůst u tohoto indikátoru – v prvním zkoumaném šetření dosahuje 2 procent, v posledním pak 12 procent, což zároveň představuje maximum. V průměru je pak indikátor velmi negativní v České republice oproti Turecku nižší, činí 7 procent, v Turecku je o 5 p. b. vyšší.

V České republice můžeme dále pozorovat stabilní vývoj ukazatele velmi pozitivní pohybujícího se v prvním decilu, oproti tomu v Turecku tento indikátor dosahuje maxima 30 procent a minima 5 procent. Trend tohoto ukazatele je v České republice s drobnými výkyvy stagnující. Průměr indikátoru velmi pozitivní je vyšší v Turecku, kde činí 13 procent, v České republice pak 4 procenta. Ukazatel nevím se v České republice pohybuje pod 2 procenty, což je násobně

méně než v Turecku, kde se pohybuje pod 10 procent, ale dvakrát dochází k výkyvům (11/2010 a 11/2013) s maximem 20, respektive 30 procent. Tomu odpovídá i srovnání průměru, v České republice činí 1 procento, v Turecku 6 procent.

Dále data Eurobarometru v Turecku srovnáme se šetřením v Německu (viz Obrázek 3).

Obrázek 3: Průzkumy veřejného mínění Eurobarometr v Německu (2004 - 2022)

Zdroj: European Union, 2022. Vlastní úprava.

Také v Německu jsou podobně jako v Turecku ukazatele spíše pozitivní a neutrální dvěma nejčastějšími odpověďmi ve všech uvedených šetřeních. Indikátorem, který ve zkoumaném období dosahuje nejčastěji nevyšších hodnot je v Německu ukazatel neutrální. Tento indikátor dosahuje v prvním zkoumaném měření 36 procent, v posledním pak 37. V průběhu měření se pohybuje v intervalu mezi 33 a 45 procenty. Oproti Turecku je v Německu hodnota minima ukazatele neutrální o více než 21 p. b. vyšší. Samotný rozptyl intervalu je v Německu asi čtyřikrát menší, což indikuje stabilnější vývoj tohoto indikátoru. V průměru dosahuje ukazatel neutrální v Německu 39 procent, v Turecku pak 24 procent.

V pořadí druhých nejvyšších hodnot dosahoval ukazatel spíše pozitivní. Průběh indikátoru spíše pozitivní je v Německu stabilnější, v prvním i posledním měření překračuje 40 procent. Dosažené minimum 26 procent je výrazně vyšší než v Turecku, kde činí 10 procent. Naopak maximální hodnota ukazatele spíše pozitivní v průběhu měření je vyšší v případě Turecka a to 52 procent, pro srovnání v Německu činí maximum 44 procent. Průměr indikátoru spíše pozitivní je v Německu 37 procent, v Turecku dosahuje tato hodnota o 6 p. b. méně.

Dále také poměrně vysokých hodnot dosahoval v Německu ukazatel spíše

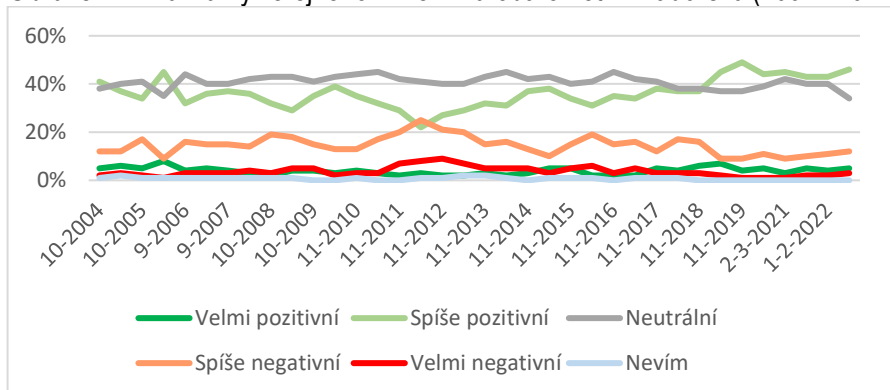
negativní. V případě jak Turecka, tak Německa je vývoj indikátoru spíše negativní kolísavý, průběh se však liší. V případě Německa tento indikátor dosahuje minima 9 procent a maxima 21 procent, v pro srovnání v Turecku se ukazatel spíše negativní pohybuje mezi 8 a 28 procenty. Indikátor spíše negativní v Německu vykazuje v prvním měření 14 procent, v posledním pak 10 procent, za celé období tedy evidujeme pokles. V průměru ukazatel spíše negativní činí v Německu i v Turecku 15 procent.

Indikátor velmi pozitivní v Turecku velmi často přesahuje hodnoty dosahované v Německu, pro srovnání byla maximální hodnota tohoto indikátoru v Turecku 30 procent (tyto hodnoty evidujeme zpočátku měření), v Německu pak pouze 11 procent, přičemž se dlouhodobý trend v Německu pohybuje pod 10 procenty. Ukazatel velmi pozitivní v Německu v prvním měření začíná na 5 procentech, končí v posledním měření na 6 procentech. Průměr tohoto ukazatele v Německu činí 6 procent, v Turecku pak 13 procent.

Ukazatel velmi negativní dosahuje v Německu dlouhodobě nižších hodnot než v Turecku. Maximum v Německu je 8 procent, v Turecku v jednom z měření dosáhl tento indikátor 20 procent. Minimum indikátoru velmi negativní v Německu je 1 procento, pro srovnání v Turecku činí minimum 3 procenta. V průměru dosahuje tento ukazatel v Německu 3 procenta, v Turecku je průměr o 9 p. b. vyšší. Indikátor nevím se v Německu pohybuje mezi 0 a 2 procenty. Naproti tomu v Turecku dosahuje maxima 30 procent. Tomu odpovídá i průměr tohoto indikátoru, v Německu činí 1 procento, v Turecku pak 6 procent.

Dále data Eurobarometru v Turecku srovnáme se šetřením v Maďarsku (viz Obrázek 4).

Obrázek 4: Průzkumy veřejného mínění Eurobarometr v Maďarsku (2004 - 2022)

Zdroj: European Union, 2022. Vlastní úprava.

V Maďarsku oproti Turecku nedochází k častému prolínání jednotlivých indikátorů. V Maďarsku dosahuje dlouhodobě nejvyšších hodnot ukazatel neutrální, pohybující se okolo 40 procent. V prvním měření dosahuje indikátor neutrální 38 procent, v posledním pak mírně klesne na 34 procent. V průběhu měření se tento ukazatel pohybuje v intervalu od 34 do 45 procent. V Turecku dosahuje indikátor neutrální nižších hodnot, minimum má na 12 procentech, maximum pak na 42 procentech. Z šíře intervalu je patrné, že v Turecku dochází k větším výkyvům. V průměru dosahuje v Maďarsku ukazatel neutrální 41 procent, v Turecku je to méně – 24 procent.

Druhým ukazatelem v rámci zkoumaného období dosahující nejvyšších hodnot je spíše pozitivní. Z dlouhodobého hlediska vzrostl ze 41 procent v prvním měření na 46 procent v posledním měření, v průběhu však dochází obdobně jako v případě Turecka ke kolísání. Oproti Turecku však nedosahuje v průběhu měření takového minima – v Maďarsku nejnižší naměřená hodnota činí 22 procent, v Turecku se v jednom měření propadne na 10 procent. Maximum je u ukazatele spíše pozitivní vyšší v Turecku, a to 52 procent, oproti Maďarsku vykazujícímu maximum na 49 procentech. V průměru dosahuje v Maďarsku indikátor spíše pozitivní 36 procent, což je porovnatelné s Tureckem, kde průměr v témž ukazateli činí 31 procent. Stejně jako v Turecku i v Maďarsku jsou dvěma indikátory dosahujícími dlouhodobě nejvyšších hodnot neutrální a spíše pozitivní.

Dlouhodobý vývoj ukazatele spíše negativní, který v Maďarsku dosahuje dlouhodobě třetích nejvyšších hodnot, je porovnatelný s vývojem v Turecku. V případě Maďarska se pohybuje v intervalu mezi 9 a 25 procenty, v Turecku pak mezi 8 a 28 procenty. Ukazatel spíše negativní dosahuje v prvním i posledním měření 12 procent. Průměr tohoto indikátoru v Maďarsku stejně jako v Turecku činí 15 procent.

Indikátor velmi pozitivní se v Maďarsku drží stabilně pod 10 procenty, v Turecku sice značnou část měření tento ukazatel osciluje okolo 10 procent, zpočátku zkoumaného období však dosahuje hodnot okolo 20 procent. V Maďarsku ukazatel velmi pozitivní dosahuje jak v prvním, tak v posledním měření 5 procent. V průměru dosahuje tento indikátor v Maďarsku hodnoty 4 procent, což je o 9 p. b. méně než v Turecku.

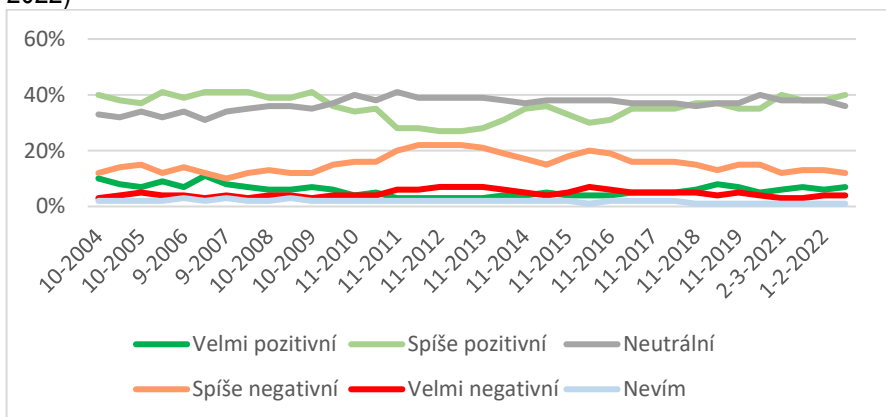
Indikátor velmi negativní v Maďarsku dlouhodobě nepřesáhne 9 procent, po značnou část měření se dokonce pohybuje pod 5 procenty. Dosažené minimum je v Maďarsku 1 procento. Naproti tomu v Turecku tento ukazatel dlouhodobě často překračuje 10-procentní hranici a dosahuje svého maxima 20 procent. Minimum v Turecku jsou pak pro srovnání 3 procenta. Tento vývoj naznačuje, že

dlohodobě vidí EU ve špatném světle spíše obyvatelé Turecka než Maďarska. V průměru činí ukazatel velmi negativní v Maďarsku 4 procenta, v Turecku pak 12 procent.

V Maďarsku se indikátor nevím pohybuje v intervalu mezi 0 a 2 procenty. Pro srovnání se v Turecku tento interval u zmíněného indikátoru pohybuje mezi 1 a 30 procenty. To se promítá do průměru – v Maďarsku činí 1 procento, v Turecku pak 6 procent.

Nakonec data Eurobarometru v Turecku srovnáme se šetřením ve všech zemích EU (viz Obrázek 5).

Obrázek 5: Průzkumy veřejného mínění Eurobarometr v zemích EU (2004 - 2022)

Zdroj: European Union, 2022. Vlastní úprava.

Stejně jako v Turecku dosahují z dlouhodobého hlediska nejvyšších hodnoty indikátory spíše pozitivní a neutrální. V případě zemí EU jsou hodnoty ukazatele spíše pozitivní dlouhodobě vyšší (pohybují se mezi 27 a 41 procenty) a stabilněji se vyvíjející. V Turecku u těchto indikátorů pozorujeme větší výchyly. Ukazatel spíše pozitivní však v jednom z měření dosahuje v Turecku svého maxima 52 procent, což je o 11 p. b. více než maximum v zemích EU. V EU dosahuje indikátor spíše pozitivní jak v prvním, tak v posledním měření 40 procent. V průměru dosahuje v EU ukazatel spíše pozitivní 36 procent, což je porovnatelné s Tureckem, kde průměr činí 31 procent.

Také indikátor neutrální se v zemích EU vyvíjí stabilněji než v Turecku. V EU se tento ukazatel v průběhu měření pohybuje v poměrně úzkém intervalu od 31 do 41 procent. V porovnání s Tureckem, kde se u ukazatel neutrální měření

pohyboval medzi 12 a 42 procenty. V EU tento ukazateľ dosahuje v prvom zkoumanom merení 33 percent, v poslednom pak evidujeme nárůst na 36 percent. Průměr indikátoru neutrální v EU činí 37 percent, v Turecku je průměr tohoto ukazatele o 13 p. b. menší.

Dlouhodobě dosahované hodnoty indikátoru spíše negativní jsou v měřeních v zemích EU s mírnými odchylkami srovnatelné s hodnotami v Turecku. V zemích EU se indikátor spíše negativní pohybuje v intervalu mezi 10 a 22 procenty, v Turecku pak mezi 8 a 28 procenty. Ukazatel spíše negativní dosahuje v zemích EU v prvém i posledním zkoumaném měření 12 procent. V průměru dosahuje tento indikátor jak v EU, tak v Turecku 15 procent.

V Turecku můžeme (zejména v prvních měřeních) pozorovat dlouhodobě většinou vyšší hodnoty u ukazatele velmi pozitivní oproti měření v zemích EU. V zemích EU tento indikátor nepřesáhne 11 procent, v Turecku pak v jednom z měření dosáhne až 30 procent. Minimum je v rámci ukazatele velmi pozitivní v EU nižší, činí 3 procenta, v porovnání s Tureckem, kde dosahuje 5 procent. V zemích EU dosahuje indikátor velmi pozitivní v prvém ze sledovaných měření 10 procent, v posledním pak 7 procent. Průměrná hodnota ukazatele velmi pozitivní v EU činí 6 procent, v Turecku je průměr téhož ukazatele o 7 p. b. vyšší.

V rámci ukazatele velmi negativní je dlouhodobý vývoj v zemích EU na nižších hodnotách než v Turecku. V zemích EU se trend pohybuje mezi 3 a 7 procenty, v Turecku klesá v jednom z měření na minimum taktéž 3 procenta, maxima však dosahuje na 20 procentech. V zemích EU ukazatel velmi negativní dosahuje v prvém zkoumaném měření 3 procent, v posledním pak mírně vzroste na 4 procenta. V průměru dosahuje v EU indikátor velmi negativní 5 procent, v Turecku pak činí průměr téhož indikátoru 12 procent.

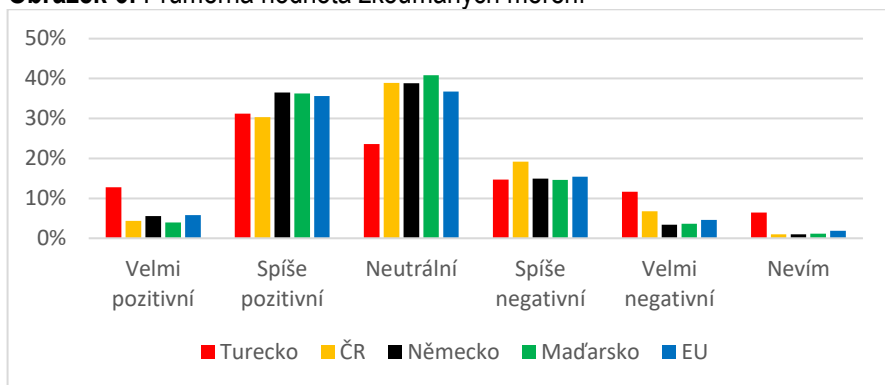
Ukazatel nevím je v případě zemí EU dlouhodobě zanedbatelná, pohybuje se v intervalu mezi 1 a 3 procenty. V Turecku je interval tohoto ukazatele násobně širší, minima dosahuje na 1 a maxima na 30 procentech. S tím souvisí průměrné hodnoty: v EU činí průměr u ukazatele nevím 2 procenta, v Turecku 6 procent.

Porovnáme-li dlouhodobý trend všech indikátorů v Turecku (Obrázek 1) s ostatními výše uvedenými příklady (Obrázek 2, Obrázek 3, Obrázek 4, Obrázek 5) je patrné, že je průběh v Turecku u většiny ukazatelů dynamičtější. V případě Turecka dochází k velkým výkyvům u všech indikátorů, což je graficky znázorněno kolísáním a prolínáním jednotlivých spojnic. U ostatních případů k prolínání nedochází tak často a je většinou patrný stabilní trend spojnic. Ve všech zkoumaných případech jsou ukazateli s nejvyššími hodnotami neutrální a spíše pozitivní.

2.2 Průměrná hodnota jednotlivých indikátorů ve zkoumaném období

Nyní se zaměříme na průměrnou hodnotu všech ukazatelů ve zkoumaném období (viz Obrázek 6).

Obrázek 6: Průměrná hodnota zkoumaných měření

Zdroj: European Union, 2022. Vlastní úprava.

V rámci ukazatele velmi pozitivní dosahuje nejvyššího průměru 13 procent Turecko. V porovnání s Tureckem je průměr hodnoty velmi pozitivní v ostatních případech asi o polovinu nižší. V České republice a Maďarsku činí průměr u indikátoru velmi pozitivní 4 procenta, v případě Německa a EU pak 6 procent.

V případě ukazatele spíše pozitivní dosahuje průměr v Turecku 31 procent, což je v porovnání s ostatními případy druhý nejnižší výsledek. Nižšího průměru a to 30 procent dosáhla Česká republika. Průměr indikátoru spíše pozitivní je v Maďarsku a EU 36 procent, což je o 5 p. b. více než v Turecku. Nejvyšší průměr pozorujeme v Německu a to 37 procent. Obecně se ve všech zkoumaných zemích pohybuje průměrná hodnota ukazatele spíše pozitivní mezi 30 a 37 procenty.

Indikátor neutrální dosahuje v Turecku průměrnou hodnotu 24 procent, což je výrazně nižší výsledek oproti ostatním zkoumaným případům. Nejvyšší průměrné hodnoty 41 procent dosahuje Maďarsko, následováno Českou republikou a Německem, kde činí průměr 39 procent. V případě EU pak průměr indikátoru neutrální dosahuje 37 procent.

V rámci průměru ukazatele spíše negativní dosahují zkoumané případy přibližně obdobných hodnot. V Turecku, Německu, Maďarsku a EU je průměrná hodnota spíše negativní 15 procent. V České republice je pak průměr v porovnání s ostatními případy nejvyšší, dosahuje 19 procent.

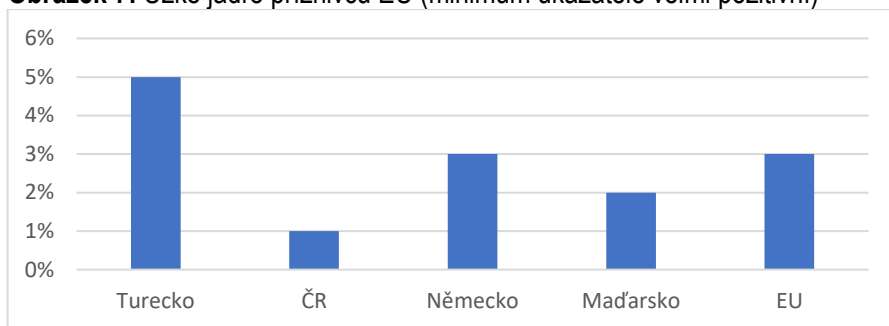
Nakonec se zaměříme na průměr ukazatele velmi negativní. Turecko

dosahuje v průměru 12 procent. což je v porovnání s ostatními případy nejvíce. Druhou nejvyšší průměrnou hodnotu a to 7 procent dosahuje Česká republika, v porovnání s Tureckem je to o 5 p. b. méně. V EU činí v rámci indikátoru velmi negativní průměrná hodnota 5 procent. V případě Maďarska činí průměr ukazatele velmi negativní 4 procenta, Německa pak 3 procenta.

3. Jádru podpory EU a jádru odmítání EU

V této části se pokusíme interpretovat, jak velikou část společnosti tvoří příznivci a odpůrci EU. Jako jádro definujeme minimum dosažené v průběhu měření. Úzké jádro příznivců, respektive odpůrců představuje ukazatel velmi pozitivní, respektive velmi negativní. Širší jádro příznivců, respektive odpůrců představuje součet indikátorů velmi pozitivní a spíše pozitivní, respektive velmi negativní a spíše negativní. Nejdříve analyzujeme úzké jádro příznivců EU (viz Obrázek 7).

Obrázek 7: Úzké jádro příznivců EU (minimum ukazatele velmi pozitivní)

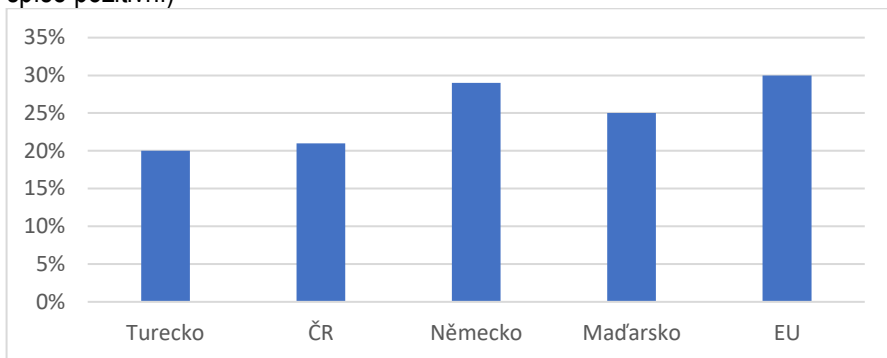
Zdroj: European Union, 2022. Vlastní úprava.

V případě úzkého jádra příznivců dosahuje ze všech zkoumaných zemích nejvyšší hodnoty Turecko a to 5 procent. Tuto hodnotu dosáhl ukazatel velmi pozitivní v Turecku několikrát. Oproti Turecku je úzké jádro příznivců v EU a Německu o 2 p. b. nižší, u obou v několika měřeních dosahuje 3 procenta. V Maďarsku dosahuje úzké jádro příznivců 2 procent, což je o 3 p. b. méně než v případě Turecka. Taktéž v Maďarsku je minima dosaženo v několika šetřeních. Nejnižší úzké jádro příznivců je ze všech zkoumaných zemí v České republice, kde dosahuje pouze 1 procenta. Tohoto minima dosáhlo dvakrát v průběhu měření. V porovnání s Tureckem je úzké jádro příznivců v České republice o 4 p. b. nižší. Turecko oproti ostatním zkoumaným případům vykazuje podstatně vyšší

úzké jádro příznivců EU.

Dále analyzujeme širší jádro příznivců (viz Obrázek 8).

Obrázek 8: Širší jádro příznivců EU (minimum součtu ukazatelů velmi pozitivní a spíše pozitivní)

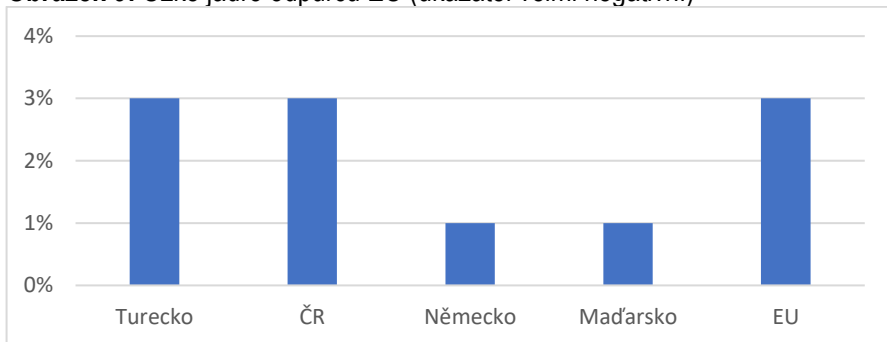

Zdroj: European Union, 2022. Vlastní úprava.

Širší jádro příznivců EU je v rámci srovnávaných případů nejnižší v Turecku, kde činí 20 procent. O 1 p. b. vyšší je širší jádro příznivců EU v České republice. V Maďarsku činilo širší jádro 25 procent, tedy o 5 p. b. více než v Turecku. Nejvyšší hodnoty v rámci srovnávaných případů dosáhlo širší jádro příznivců EU v Německu a EU. V Německu činí 29 procent, v EU pak 30 procent, což je o 10 p. b. vyšší než v Turecku. Oproti úzkému jádru příznivců EU, které bylo v Turecku oproti ostatním komparovaným případům nejvyšší je tak širší jádro příznivců EU nejnižší.

Dále analyzujeme úzké jádro odpůrců EU (viz Obrázek 9).

Obrázek 9: Úzké jádro odpůrců EU (ukazatel velmi negativní)

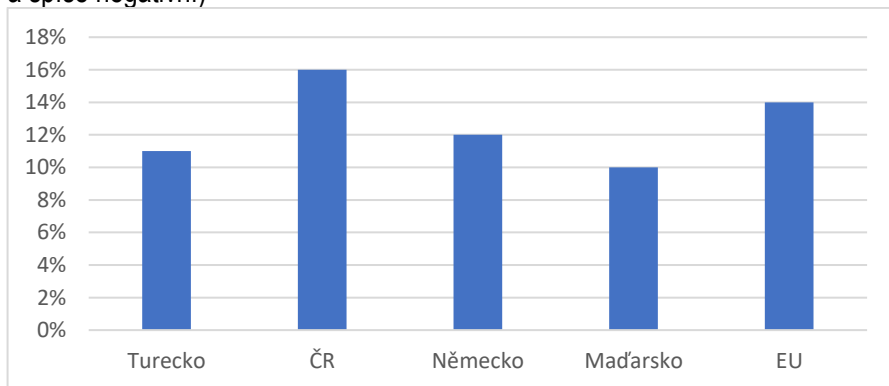

Zdroj: European Union, 2022. Vlastní úprava.

V prípade odpůrců EU dosahuje úzké jádro 3 procent v Turecku, České republice a EU. V případě Turecka je úzké jádro odpůrců (tedy minimum) naměřeno pouze v jednom Eurobarometru. Naproti tomu v případě České republiky a EU je úzké jádro odpůrců EU naměřeno v několika šetřeních. Úzké jádro odpůrců dosahuje v Německu a Maďarsku pouze 1 procenta, což je v porovnání s Tureckem o 2 p. b. méně. V případě Německa je úzké jádro odpůrců naměřeno pouze v jednom z šetření, v případě Maďarska pak ve více šetřeních. Turecko se tedy v rámci zkoumaných případů řadí k zemím s vyšším úzkým jádrem odpůrců EU.

Nakonec analyzujeme širší jádro odpůrců EU (viz Obrázek 10).

Obrázek 10: Širší jádro odpůrců EU (minimum součtu ukazatelů velmi negativní a spíše negativní)

Zdroj: European Union, 2022. Vlastní úprava.

Můžeme pozorovat, že nejmenší širší jádro odpůrců v rámci porovnávaných případů je v Maďarsku, kde dosahuje 10 procent. O jeden procentní bod více, tedy 11 procent dosahuje širší jádro v Turecku. Oproti úzkému jádru odpůrců EU se širší jádro odpůrců EU v Turecku pohybuje okolo případů s nižšími hodnotami. Širší jádro odpůrců EU v Německu dosahuje 12 procent. V zemích EU je v rámci porovnávaných případů druhé nejvyšší širší jádro odpůrců EU, dosahuje 14 procent. Nejvyšší širší jádro odpůrců EU v rámci komparovaných případů evidujeme v České republice, kde činí 16 procent. Turecko se tak oproti porovnávaným případům řadí k zemím s nižším širším jádrem odpůrců EU.

4. Polarizace společnosti patrné v měření

Nyní se zaměříme na situaci, kdy evidentně dochází v názoru na EU

k polarizaci (viz Tabulka 1). Taková situace nastává, pokud v jednom ze zkoumaných měření rostou ukazatele velmi pozitivní, spíše pozitivní, spíše negativní a velmi negativní a zároveň klesá ukazatel neutrální.

Tabulka 1: Polarizace v měření dle zemí

Země	Měření
Turecko	květen 2017
Česká republika	leden/únor 2022
Německo	-
Maďarsko	červen/červenec 2022
EU	-

Zdroj: European Union, 2022.

V případě Turecka, taková situace nastává u měření v květnu 2017. Ukazatel velmi pozitivní vzrostl z 8 na 14 procent, indikátor spíše pozitivní z 27 na 33 procent. Ukazatel neutrální klesl ze 42 na 26 procent. Ukazatel spíše negativní se zvýšil z 10 na 14 procent a indikátor velmi negativní pak ze 7 na 12 procent. Tento jev může odrážet polarizace v turecké společnosti po dvou zásadních milnících, které formovaly turecký politický systém. Jednak jde o neúspěšný pokus o puč v roce 2016, po kterém následovalo vyhlášení nouzového stavu a období zatýkání podezřelých v okruhu armády, policie, státní správy, ale i čistky akademiků.

Druhou událostí bylo referendum o ústavních změnách v dubnu 2017, jehož přijetí mělo za následek změnu politického systému z parlamentního na prezidentský, čímž byla posílena pozice prezidenta a vlády na úkor parlamentu. Lze předpokládat, že část společnosti věřila argumentaci vlády, že je prezidencialismus nezbytný pro stabilitu politického systému a jejich důvěra vůči EU klesla. Další mohli mít obavy, které projevuje ve svých závěrech i Benátská komise Rady Evropy, že změna politického systému představuje „hrozbu pro demokracii“ a „riziko úpadku navrhovaného systému k autoritářství a personálnímu režimu“ (Council of Europe, 2017) a jejich pozitivní postoj vůči EU, jakožto garantovi demokratických hodnot (viz politická kritéria v rámci Kodaňských kritérií) vzrostl.

V případě České republiky je patrná polarizace u měření z ledna a února 2022. Polarizace zjevně souvisí s nástupem nové vlády **Petra Fialy** v období rostoucí inflace, ale ještě před vypuknutím válečného konfliktu na Ukrajině. V případě Maďarska je patrná polarizace u měření z června a července 2022.

Polarizaci maďarské společnosti v souvislosti s EU můžeme vysvětlit neochotou maďarské vlády sjednotit své postoje vůči Rusku s Evropskou unií, kdy otázka sankcí a postupů je výrazným vnitropolitickým polarizačním faktorem, stejně tak jako maďarskou společnost rozděluje kritický postoj EU k „vládě práva“, tj. fakticky k autoritářským tendencím **Viktora Orbána**. V případě Německa ani EU námi definovaná situace polarizace za zkoumané období nenastala.

Diskuse a závěry

První otázka, kterou jsme zde zkoumali, zněla: 1. Jak se ve sledovaném období vyvíjel obraz EU v turecké společnosti?

Předložená data ukazují na vysokou proměnlivost obrazu EU v očích turecké společnosti. Z dat vyplývá, že v Turecku v daném období docházelo k relativně velkým výkyvům, ale nemůžeme hovořit o tom, že by šlo o dlouhodobější trendy, tj. že by turecká společnost radikálně měnila své vnímání (pozitivním či negativním směrem). Jistý pokles je dlouhodobě vidět v indikátoru velmi pozitivní, a naopak nárůst u ukazatele spíše negativní. Nejvyšších hodnot dosahují ukazatelé spíše pozitivní a neutrální, celkově jednoznačně převládá pozitivní pohled na EU.

2. Lze nalézt významné rozdíly v pohledu na EU mezi Tureckem a vybranými členskými státy, respektive EU jako celkem?

Analýza průzkumů veřejného mínění odhaluje trend vnímání EU občany Turecka i jiných zemí. Z dat Eurobarometru je patrné, že dlouhodobě v měřeních dosahují nejvyšších hodnot ukazatele neutrální a spíše pozitivní. Tento trend je zřejmý jak v případě České republiky, Německa, Maďarska i zemích EU, tak v Turecku. Oproti komparovaným případům je v Turecku patrná větší nestabilita obou ukazatelů, což je možné pozorovat na častém kolísání i prolínání s ostatními indikátory. Z dat vyplývá, že v Turecku dlouhodobě nepřevažuje negativní vnímání EU. Turecko se tímto nijak neodchyluje od České republiky, Německa, Maďarska a zemí EU jako celku.

Dlouhodobý trend ukazatele velmi pozitivní je v Turecku klesající, je však evidentní, že dlouhodobě dosahuje oproti komparovaným zemím vyšších hodnot. Z tohoto vývoje můžeme odvozovat, že skupina skalních příznivců EU je v Turecku oproti ostatním komparovaným zemím i EU jako celku dlouhodobě početnější.

Dlouhodobý trend indikátoru spíše negativní se v Turecku výrazněji neodlišuje od komparovaných případů. V případě ukazatele velmi negativní však

dosahuje Turecko dlouhodobě vyšších hodnot oproti komparovaným zemím. Data naznačují, že v Turecku je v porovnání s Českou republikou, Německem, Maďarskem i EU jako celkem v průběhu šetření početnější skupina lidí s negativním vnímáním EU. Zajímavým závěrem je dlouhodobý vývoj lidí, kteří nemají na EU názor – v Turecku je skupina takto smýšlejících lidí dlouhodobě násobně vyšší než v ostatních komparovaných případech. To může naznačovat menší zájem občanů Turecka o EU.

Analýza průměru jednotlivých indikátorů poukazuje na fakt, že Turecko dosahuje průměrných hodnot ostatních zemí pouze v případě ukazatele spíše negativní. V případě indikátoru velmi negativní a velmi pozitivní je průměr v Turecku v porovnání s ostatními zkoumanými případy nejvyšší. Může to značit vyšší vyhraněnost obou extrémů. Také ukazatel nevím je v Turecku v průměru několikanásobně vyšší než ostatních porovnávaných případech. Indikátor neutrální je co se týče průměru v Turecku v rámci zkoumaných případů nejnižší. Ukazatel spíše pozitivní je v Turecku v průměru nižší než ve většině zkoumaných případech, výrazněji se však nevychyluje.

3. Jak významné je jádro příznivců a odpůrců EU v Turecku ve srovnání s vybranými zeměmi EU, respektive EU jako celkem?

Pokud se zaměříme na příznivce EU, z dat je patrné, že je v Turecku v porovnání s Českou republikou, Německem, Maďarskem a EU jako celkem největší úzké jádro příznivců EU. Úzké jádro příznivců v Turecku je oproti ostatním komparovaným případům až násobně vyšší. Naopak oproti ostatním porovnávaným případům Turecko vykazuje nejnižší širší jádro příznivců EU. Analýza odpůrců EU odhaluje, že se Turecko v rámci komparovaných případů řadí k zemím s vyšším úzkým jádrem odpůrců EU. Turecko se v rámci srovnávaných případů řadí mezi země s nižším širším jádrem odpůrců.

4. Dochází v průběhu měření v Turecku k polarizaci ve vnímání EU a odlišuje se ve srovnání s vybranými zeměmi, respektive EU jako celkem?

V průběhu měření v Turecku evidujeme v průzkumu z května 2017 polarizaci ve společnosti. Tento jev není častý, avšak dochází k němu také jednou v případě České republiky a Maďarska. V případě Turecka můžeme polarizaci vysvětlit atmosférou po proběhlém puči z roku 2016 a následným referendem o ústavních změnách.

Hlavní otázka:

Je převládající obraz EU v turecké společnosti v dlouhodobější perspektivě (2004 - 2022) překážkou pro případný vstup Turecka do EU?

Celkově lze na základě analýzy dat říci, že charakter vnímání EU ze strany

Turecka není překážkou, která by měla komplikovat vstup Turecka do EU. Zdá se, že Evropská unie jako taková představuje významné politické téma, vůči němuž se turecká společnost vymezuje při řešení vnitropolitických otázek a zřejmě i hledání hodnotových orientací. Jde zřejmě i o téma, které přispívá k polarizaci společnosti. Lze to doložit jak mírou úzkého jádra podporovatelů, jež je výrazně nejvyšší ze všech srovnávaných zemí a EU celkem, i mírou úzkého jádra odpůrců, kde je Turecko také nejvyšší (ale fakticky srovnatelné s ČR a zeměmi EU). Polarizace ve vztahu k EU také doprovázela klíčové politické události posouvající Turecko směrem od liberálních principů (2016, 2017). Je tedy zřejmé, že vztah k EU ze strany příznivců EU je založen na liberálních a demokratických hodnotách, protože úzké jádro podpory zesiluje v momentech posilování autoritářských tendencí tureckého establishmentu (květen 2017), bez ohledu na intenzitu jednání a fakt, že naděje na vstup do EU jsou mizivé.

Lze tedy konstatovat, že stav veřejného mínění vůči EU rozhodně nelze považovat za další překážku ve vstupu Turecka do EU. Je ovšem otázkou, zda se výše analyzované trendy udrží i nadále. Aktuální výzvy, kterým EU i Turecko čelí mohou v budoucnosti veřejné mínění ovlivnit.

Literatura:

- ADAR, S. – TOYGÜR, I. 2020. Turkey, the EU and the Eastern Mediterranean Crisis: Militarization of Foreign Policy and Power Rivalry. In *Centre for Applied Turkey Studies*, 2020. ISSN 1861-1761, s. 1 - 4.
- AKAN, H. – BALIN, B. E. 2016. The European Union-Turkey Trade Relations under the Influence of Customs Union. In *Journal of Economics, Business and Management*, roč. 4, 2016, č. 2. ISSN 2301-3567, s. 155 - 160.
- AKYUZ, K. – HESS, S. 2018. Turkey Looks East: International Leverage and Democratic Backsliding in a Hybrid Regime. In *Mediterranean Quarterly*, roč. 29, 2018, č. 2, ISSN 1527-1935, s. 1 - 26.
- ARIKAN, H. 2006. *Turkey and the EU: An Awkward Candidate for EU Membership?*. Abingdon-on-Thames: Routledge, 2006. 256 s. ISBN 9781138710986.
- AXT, H. J. 2021. Troubled Water in the Eastern Mediterranean. Turkey Challenges Greece and Cyprus Regarding Energy Resources. *Comparative Southeast European Studies*, roč. 69, 2021, č. 1. s. 133 - 152.
- AYDIN-DÜZGİT, S. – SENYUVA, O. 2021. Turkey: A Vicious Cycle of Euroscepticism?. In KAEDING, M. – POLLAK, J. – SCHMIDT, P. 2021.

- Euro-scepticism and the Future of Europe* (s. 159 - 162) Cham: Palgrave Macmillan, 2021. 174 s. ISBN 978-3-030-41272-2.
- AYTUG, H. – KÜTÜK, M. M. – ODUNCU, A. – TOGAN, S. 2016. Twenty Years of the EU-Turkey Customs Union: A Synthetic Control Method Analysis. In *Journal of Common Market Studies*, roč. 55, 2016, č. 3. ISSN 0021-9886, s. 1 - 13.
- BERMEO, N. 2016. On Democratic Backsliding. In *Journal of Democracy*, roč. 27, 2016, č. 1. ISSN 1086-3214, s. 5 - 19.
- BILGIN, A. – ÖZTÜRK, A., eds. 2016. *Political Culture of Turkey in the Rule of the AKP | Politische Kultur der Türkei in der Herrschaft der AKP*. Baden-Baden: Nomos, 2016. 282 s. ISBN 978-3-8452-7627-4.
- CALISKAN, K. 2018. Toward a new political regime in Turkey: From competitive toward full authoritarianism. In *New Perspectives on Turkey*, roč. 58, 2018, č. 1. s. 5 - 33.
- Council of Europe. *Opinion on Turkey. European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission)*. 2017. [online]. [cit. 2022 – 12 - 04]. Dostupné na internetu: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)005-e).
- DAGI, D. 2020. The EU–Turkey Migration Deal: Performance and Prospects. In *European Foreign Affairs Review*, roč. 25, 2020, č. 2. ISSN 1384-6299, s. 197 - 216.
- DE VREESE, C. H. – BOOMGAARDEN, H. G. – SEMETKO, H. A. 2008. Hard and Soft: Public Support for Turkish Membership in the EU. In *European Union Politics*, roč. 9, 2008, č. 4. ISSN 1465-1165, s. 511-530.
- ECIRLI, A. 2011. Feeling “European” and European identity: Public Perceptions in Turkey – EU Relations. In *Sociologie Romaneasca (Romanian Sociology Review)*, roč. 9, 2011, č. 1. s. 80 - 87.
- ENGERT, S. 2010. *EU Enlargement and Socialization: Turkey and Cyprus*. Abingdon-on-Thames: Routledge. 2010. 200 s. ISBN 0415557224.
- ERDENIR, B. 2014. Europeanization of Value Orientations in Turkey: Continuity or Change in Turkish Political Culture?. In *Mediterranean Quarterly*, roč. 25, 2014, č. 4. ISSN 1527-1935, s. 83 - 106.
- European Commission. *Turkey 2020 Report*. 2020. European Commission, Brussels: European Commission.
- European Commission. *Turkey 2021 Report*. 2021. European Commission, Brussels: European Commission.
- European Commission. *Turkey Signs Customs Union Additional Protocol*. European Commission. 2005. [online]. [cit. 2022 – 12 - 28]. Dostupné na

internetu: <https://ec.europa.eu/dorie/fileDownload.do;jsessionid=JnvsTyFVMg8V2T9fbSYZVhdL3lmhQnwgSkmxkP6swG1ZR8mCzmYy!675767060?docId=255905&cardId=255905>.

European Commission. *Turkey: 2012 Progress Report*. 2012. European Commission, Brussels: European Commission.

European Commission. *Türkiye 2022 Report*. 2022. European Commission, Brussels: European Commission.

European Union. *Eurobarometer database*. 2022. [online]. [cit. 2022 – 12 - 29]. Dostupné na internetu: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/browse/all/series/4961>.

European Union. *Eurobarometer: About Eurobarometer*. 2022. [online]. [cit. 2022 – 12 - 18]. Dostupné na internetu: <https://europa.eu/eurobarometer/about/eurobarometer>.

FLAM, H. 2004. Turkey and the EU: Politics and Economics of Accession. In *CESifo Economic Studies*, roč. 50, 2004, č. 1. ISSN 1653-610X, s. 171 - 210.

GERHARDS, J. – HANS, S. 2011. Why not Turkey? Attitudes towards Turkish Membership in the EU among Citizens in 27 European Countries. In *Journal of Common Market Studies (JCMS)*, roč. 49, 2011, č. 4. ISSN 0021-9886, s. 741 - 766.

HECK, G. – HESS, S. 2017. Tracing the Effects of the EU-Turkey Deal: The Momentum of the Multi-layered Turkish Border Regime. In *Movements – Journal for Critical Migration and Boarder Regime Studies*, roč. 3, 2017, č. 2. ISSN 2364-8732, [online]. [cit. 2022 – 12 - 09]. Dostupné na internetu: <https://movements-journal.org/issues/05.turkey/04.heck,hess--tracing-the-effects-of-the-eu-turkey-deal.html>.

KENTMEN, C. 2008. Determinants of Support for EU Membership in Turkey: Islamic Attachments, Utilitarian Considerations and National Identity. In *European Union Politics*, roč. 9, 2008, č. 4. s. 487 - 510.

MAGEE, C. S. P. 2015. Trade creation, trade diversion, and the general equilibrium effects of regional trade agreements: a study of the European Community–Turkey customs union. In *Review of World Economics*, roč. 152, 2015, č. 1. s. 383 - 399.

MCLAREN, L. 2007. Explaining Opposition to Turkish Membership of the EU. In *European Union Politics*, roč. 8, 2007, č. 2. ISSN 1465-1165, s. 251 - 278.

MERZ, F. 2020. Trouble with Turkey in the Eastern Mediterranean. In *CSS Analyses in Security Policy*, 2020, č. 275.

MÜFTÜLER-BAC, M. 2019. Backsliding in judicial reforms: domestic political

- costs as limits to EU's political conditionality in Turkey. In *Journal of Contemporary European Studies*, roč. 27, 2019, č. 1. ISSN 1478-2804, s. 61 - 76.
- MÜFTÜLER-BAC, M. – GÜNEY, A. 2005. The European Union and the Cyprus Problem 1961 – 2003. In *Middle Eastern Studies*, roč. 41, 2005, č. 2. s. 281 - 293.
- MÜFTÜLER-BAC, M. 2020. Turkey and the European Union Refugee Deal: Assessing Turkish Migration Policies and the External Protection of European Borders. In *MAGYC (Migration Governance and Asylum Crises Project)*. 2020. [online]. [cit. 2022 - 12 - 09]. Dostupné na internetu: <https://www.magyc.uliege.be/upload/docs/application/pdf/2021-09/d2.2-v1june2020.pdf>.
- MÜFTÜLER-BAC, M. 2010. Turkey in the EU's Enlargement Process: Obstacles and Challenges. In *Mediterranean Politics*, roč. 7, 2010, č. 2. ISSN 1743-9418, s. 79 - 95.
- MÜFTÜLER-BAC, M. 2008. Turkey's Accession to the European Union: The Impact of the EU's Internal Dynamics. In *International Studies Perspectives*, roč. 9, 2008, č. 2. s. 201-219.
- PHINNEMORE, D. – ICENER, E. 2016. Holding the door half (?) open: the EU and Turkey 10 years on. In *Journal of Contemporary European Studies*, roč. 24, 2016, č. 4. ISSN 1478-2804, s. 446 - 462.
- SAATCIOGLU, B. 2017. De-Europeanisation in Turkey: The Case of the Rule of Law. In: KALIBER, A. – AYDIN-DÜZGİT, S. 2017. *Is Turkey De-Europeanising?*. Abingdon-on-Thames: Routledge, 2017. 178 s. ISBN: 9781315268415.
- SENYUVA, O. 2018. FEUTURE Online Paper No. 26: Turkish Public Opinion and the EU Membership: between Support and Mistrust. FEUTURE Online Paper No. 26. In *Trans European Policy Studies Association (TEPSA)*. 2018. [online]. [cit. 2021 - 10 - 03]. Dostupné na internetu: <http://www.tepsa.eu/feuture-online-paper-no-26-turkish-public-opinion-and-the-eu-membership-between-support-and-mistrust/>.
- SENYUVA, Ö. 2019. Turkish public opinion and the EU: erosion of trust. In *Trans European Policy Studies Association*. 2019. [online]. [2022 - 12 - 09]. Dostupné na internetu: http://www.tepsa.eu/wp-content/uploads/2019/05/tepsa-brief-senyuva_final.pdf.
- SOMMER, L. P. 2015. Accession of Turkey to the European Union—A Question of Advantage?. In *International Business and Management*, roč. 10, 2015, č. 3. ISSN 1923-8428, s. 12 - 20.

- TESSLER, M. – ALTINOGLU, E. 2010. Political culture in Turkey: Connections among attitudes toward democracy, the military and Islam. In *Democratization*, roč. 11, 2010, č. 1. s. 21 - 50.
- TOGAN, S. 2015. The EU-Turkey Customs Union: A Model for Future Euro-Med Integration. In: AYADI, R., DABROWSKI, M., DE WULF, L., eds. 2015 *Economic and Social Development of the Southern and Eastern Mediterranean Countries*. Cham: Springer, 2015. 339 s. ISBN 978-3-319-35524-5.
- TOKTAS, S. – ARAS, B. 2009. The EU and Minority Rights in Turkey. In *Political Science Quarterly*. roč. 124, 2009, č. 4. s. 697 - 720.
- TSAKIRIS, T. – ULGEN, S. – HAN, H. K. 2018. Gas Developments in the Eastern Mediterranean: Trigger or Obstacle for EU Turkey Cooperation?. In *FEUTURE*. 2018. FEUTURE Online Paper No. 22. [online]. [cit. 2022 - 12 - 04]. Dostupné na internetu: https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/project_papers/feuture/gas_developments_in_the_eastern_mediterranean_trigger_or_obstacle_for_eu_turkey_cooperation
- VAN WESTERING, J. 2000. Conditionality and EU Membership: The Cases of Turkey and Cyprus. In *European Foreign Affairs Review*, roč. 5, 2000, č. 1. s. 95 - 118.
- YAKA, O. 2016. Why Not EU? Dynamics of the Changing Turkish Attitudes Towards EU Membership. In *Journal of Contemporary European Studies*, roč. 24, 2016, č. 1. ISSN 1478-2804, s. 149 - 170.